

Парадигма національного упередження

Марія Чорна¹, Ольга Швед²

Кафедра психології, педагогіки і соціального управління,
Національний університет “Львівська політехніка”,
УКРАЇНА, м. Львів, вул. С. Бандери, 12,

¹ E-mail: marija199428@mail.ru

² E-mail: owved@mail.ru

Abstract – Material is devoted to the problem of racial prejudices. The notion of prejudices is given. The origins of racial prejudices and discrimination are analyzed. The results of latest Ukrainian researches of the topic are presented. They pointed to the worsening of attitudes of Ukrainians to the people of other nationalities. Most low level of tolerance Ukrainians have to the representatives of black race – only 22% consent of their living in Ukraine. Discussed the ways people can overcome the stereotypes and become more tolerant to the ones of other nationalities. There are bringing in the informal personal contacts, general labour and direct communication, realization of interdependence within worldwide community and supremacy of law.

Ключові слова – упередженість, стереотипи, раса, дискримінація, расизм.

I. Вступ

Національні стереотипи – це складові елементи національної свідомості, свого роду «колективне уявлення», що допомагає людям усвідомити свою національну приналежність, свою відмінність від інших національних спільнот. Тема статті є актуальною для сучасного суспільства, адже на даному етапі формування суспільних відносин, людина повинна адекватно сприймати і визнавати право на існування іншої раси.

У Конвенції з прав людини і основоположних свобод зазначається, що будь-яка людина повинна бути забезпеченою правами та свободами, без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження.

Результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології показали, що в Україні рівень толерантності до іноземців суттєво різниться, ставлення українців до людей іншої раси нестабільне та поступово погіршується. У ході опитування респонденти мали відповісти на питання, чи погоджуються вони, щоб представники тієї чи іншої етнічної групи були членами їх сімей, друзями, сусідами, колегами. Та й взагалі, чи хочуть вони їх бачити в Україні. Найнижчий рівень толерантності в українців до представників чорної раси – тільки 22% погоджуються, щоб вони жили в Україні.

II. Психологічні інтерпретації

Упередження – це думка та ставлення членів однієї групи щодо представників іншої. Погляди упередженої людини частіше засновані на чутках, аніж на прямих доказах й вони майже не міняються навіть за

наявності нової інформації. Людина може плекати позитивні упередження щодо членів групи, з якими вона себе ототожнює, і негативні – щодо інших. Упереджений щодо якоїсь групи ніколи не дасть переконати себе, що він помиляється. Упередженість представників однієї раси у відносинах з представниками інших рас і є основою расизму.

Дискримінація – реальна поведінка людини стосовно іншої групи. Вона знаходить вияв у діях, які перешкоджають членам однієї групи користатися з можливостей, відкритих для інших. Хоча в основі дискримінації часто лежить упередження [1].

Психологічні теорії можуть допомогти зрозуміти суть упередженого ставлення, а саме чому етнічним відмінностям люди надають такого значення. Аналізуючи упередження, можна використати поняття стереотипного мислення. Стереотипізація пов'язана з психологічним механізмом зміщення, коли почуття ворожості або гніву спрямовуються проти об'єктів, що не є справжнім джерелом цих почуттів. Людині важливо знайти винного, навіть якщо «винний» таким не є.

Людина, якій властиві стереотипи і упередженість, є авторитарною особистістю. Однією з причин становлення авторитарної особистості є результат моделі виховання, за якої батьки були неспроможні прямо виказувати свою любов до дітей, трималися від них осторонь і привчали їх до суворої дисципліни. В процесі соціалізації з метою уникнення тривожності така людина виробляє чітко визначений світогляд, в якому вона нездатна дати раду неоднозначним ситуаціям і не знає, що таке непослідовність, бо керується тільки стереотипами [2].

Наступною причиною ворожого й упередженого ставлення до людини іншої національності є етноцентризм. Підозріле ставлення до «чужих», пов'язане з тенденцією оцінювати культуру інших під поглядом власної культури. Фактично всі культури були до певної міри етноцентричними, і етноцентризм поєднується зі стереотипним мисленням. Про «чужих» думають, як про варварів або про людей, нижчих із морального погляду й розумово неповноцінних. Саме так більшість цивілізацій дивилися на представників інших культур, і таке ставлення спричинило безліч етнічних конфліктів упродовж історії людства [3].

Ще однією причиною упередженого ставлення є експлуатація, яку європейці запроваджували щодо небілих народів. Работорівня не набула б таких грандіозних масштабів, якби європейці не були такі переконані, що чорношкірі належать до нижчої раси, що вони тільки наполовину люди. Расизм допомагав їм виправдати панування над небілими народами і заперечувати їхнє право на участь у політичній діяльності.

III. Виникнення расизму

Якщо говорити про расизм, то варто сказати, що людина може керуватися своїми уявленнями про добре і погане. Біле асоціюється з чистотою, чорне – із злом.

«Батьком» виникнення расизму вважають Жозефа Артюра де Гобіно. Він висунув теорію, згідно з якою соціальна нерівність між народами пов'язана з їхніми біологічними особливостями або якостями.

Рід *homo sapiens* де Гобіно розділив на три великі раси: білу, жовту і чорну, серед котрих найбільш пристосованою у соціальному і культурному плані була визначена біла раса.

Люди чорної раси – це люди близькі до тварин, їм невідома мораль і притаманна емоційна нестабільність.

Ідеї де Гобіно вплинули на Адольфа Гітлера, який зробив з них ідеологію нацистської партії. Уявлення про вищість білої раси, хоч і не підкріплене жодними реальними фактами, залишається ключовим елементом білого расизму [4].

Американський психоаналітик Абрам Кардінер вважав, що у чорношкірих «убогий внутрішній світ», вони страждають від недостатньо розвиненого почуття власної гідності, основний тип особистості – це «карикатура на відповідну особу білого», чорношкірі " мстиві і злі », вони відчувають патологічне почуття неповноцінності і їхня психіка деформована. Ці висновки лякають і стає цікаво як саме А. Кардінер проводив своє дослідження. У дійсності ж в основі книги Кардінера лежать 20 інтерв'ю, проведених з 25 чорношкірими. Одинадцять з них заплатили по 1,5 долара за інтерв'ю, ще дванадцять чоловік задовольнилися безкоштовним лікуванням у психотерапевта. У всіх досліджуваних, за одним винятком, були присутні порушення психіки. Не було зроблено навіть спроби включити в досліджувану групу психічно здорових чорношкірих [5]. Таким чином, автор прийшов до висновку, який поширився на всіх чорношкірих, висновку, який підтвердив всі до єдиного расистські стереотипи про людей чорної раси.

Зазвичай люди, які є упередженими проти іншої етнічної групи, не до кінця усвідомлюють свою упе-

редженість. Вони впевнені, що їх вороже ставлення до цієї групи – цілком природне, тому що викликано її негативними якостями чи поганою поведінкою.

Висновок

Велику роль у пом'якшенні та подоланні упередження грають неформальні особисті контакти між представниками різних етнічних груп. Спільна праця і безпосереднє спілкування послаблюють стереотипну установку, дозволяючи побачити в людині іншої раси чи національності не окремих випадок «етнічного типу», а конкретну людину.

Вченим і дослідникам, які займаються вивченням поведінки людей чорної раси, слід дотримуватися обережності і стриманості у своїх висновках.

Зазвичай, зустрічаючи людину, що належить до певної раси, нації, етнічної групи, ми заздалегідь проявляємо упередженість, очікуємо від неї певної поведінки.

Психолог Гордон Олпорт, на основі спостережень та експериментів каже, що послабленню упереджень однієї расової групи до іншої сприяють такі фактори: загальна мета, співпраця, взаємозалежність один від одного і підтримка влади і законів. Якщо таких умов немає, контакти не дають позитивних результатів, а підсилюють вироблені стереотипи.

References

- [1] A. Giddens, *Sothiologia [Sociology]*. Moscow, 1990.
- [2] T. Adorno, *Avtorutarna osobustist' [The Authoritarian Personality]*. Moscow, 2001.
- [3] G. Faminova, *Psuxosohial'ni vutoku ethnohentrizmu. [Psychosocial origins of ethnocentrism.]*. Kyiv, 2012.
- [4] J. A. de Gobino, *Nerivnist' ras [The inequality of races]*. Moscow, 2001.
- [5] "Racism in Psychology", [Online]. Available: <http://psylib.ukrweb.net/books/nahem01/txt08.htm>.